

Про те, що у серці визривало роками

Ім'я нашого земляка, письменника Бориса Боровця, який майже двадцять п'ять років був головним редактором «Надслучанського вісника», добре відоме в літературних та читацьких колах Рівненщини і України, його поетичні та прозові твори завоювали популярність у широкого загалу книголюбів. Сьогодні ми пропонуємо читачам «НВ» інтерв'ю із Борисом Тимофійовичем про те, як він працює над своїми творами, словом, спробуємо заглянути на його літературну кухню.

— Борисе Тимофійовичу, почнемо нашу розмову з того, де і коли пролягла твоя стежка до джерела літературної творчості, і якими були твої перші поетичні чи прозові спроби?

— Сталося те «нещастя» зі мною на першому курсі Рівненського педінституту, куди вступив на навчання після закінчення Балашівської середньої школи. А говорю про «нещастя» услід за молодим натоде, але відомим уже в Україні, одеським поетом Валентином Морозом, до якого поніс свої перші поетичні спроби і від якого почув таку сентенцію: не кожна мати віддасть сина в поети, щоб у нього в тридцять років посивіла голова. Тоді ж на своїй щойно виданій збірочці у дарчому написі поміж іншим він побажав мені «... і каторжної долі поета». Звісно, таку оцінку поетичної праці можна сприйняти як надмірну гіперболізацію, але, погодься, Павле Трохимовичу, як мовиться, в кожному жарті є лише доля жарту. Все інше — суцця правда.

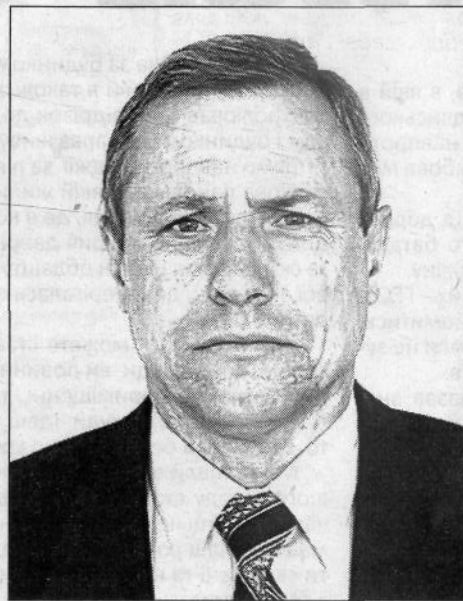
Так ото в перші місяці навчання викладач Микола Кузьменко, котрий читав нам курс давньої української літератури, запросив першокурсників на заняття інститутської літературної студії, якою він також опікувався. Разом з іншими пішов і я. Починав з прозових речей — новел, етюдів, згодом вдався до віршування. Серед студійців були літературні «метри», імена яких звучали й поза інститутськими стінами, були й «неофіти», схожі на мене. Але не було зверхності, зазнайства одних перед іншими. Збиралися, обговорювали написане товаришем, на повному серйозі критикували, давали свої поради, поза студією вільнодумували, читаючи Симоненка, Дзюбу, інших авторів, позацензурні твори яких привозив брат

— Минали роки і навіть десятиліття, а ти, Борисе Тимофійовичу, як літератор перебував у «підпіллі», в періодиці мало хто бачив публікації твоїх віршів. Лише на початку дев'яностих ти врешті «вибухнув» досить потужно і плідно. Одна за одною побачили світ твої поетичні збірки. На них з'явилися гарні відгуки не тільки пересічних шанувальників віршованого слова, але й професійних літераторів. А потім, логічно, тебе прийняли у члени Національної спілки письменників України.

— То був час, коли Україна стала незалежною, впали ідеологічні загати, у підпирання яких і самому, за службовими обов'язками, випало внести децицію... Словом, як тоді написалося про 24 серпня 1991 року, настав День високий і вродливий, Пахнуть в полі полини, Душі повні благовістом, Винуваті й без вини. Йде оновлення в народі, У серцях моїх краян, Бо на заході й на сході Щедрим збіжжям визрів лан... Визрів і я до того, щоб, як ти кажеш, «вибухнути» тим, що накопичувалося роками...

— **Всі ми, традиційно, виховувалися і формувалися на творчості відомих авторів. Хто для тебе є літературними кумирами, які зробили на тебе позитивний вплив?**

— Я вже говорив, що перші мої прозово-поетичні писання належать до років студентства. Але засів, як я сьогодні розумію, зроблений був ще раніше. У нашій Яцьковицькій восьмилітці вчителював Андрій Яворський. І от уяви собі: приходиться районна газета, а там — його вірші! А потім ще й

ніший від зайця, бо він тільки бігає, а заєць ще й стрибає, тому в погоні за зайцем куций завжди відставав. Отож і хотілося б наздогнати «зайців», але коли вродився «куцим» і не здатен «стрибати», то ним і звікуєш. А тут пробуєш угнатися не за якимись простими зайцями, а справжніми літературними зубрами (уяви собі, зубр теж стрибає)...

... А ще потрапила мені до рук у ті часи книга американського поета Волта Вітмена «Листя трави» і... на все життя. Поет став для мене недосяжним взірцем, як треба писати.

— **Хочу плавно перейти до з'ясування особливостей твоєї, Борисе Тимофійовичу, літературної кухні, на якій творилися і творяться власні поезія і проза. Найперше, хочу запитати: коли тобі найпродуктивніше і найлегше пишеться? Вранці, вдень, ввечері чи вночі? І яка пора року найбільш надихає письменника Бориса Боровця на літературну творчість?**

— **І ще. Нерідко доводиться читати**

— Мене особисто, сподіваюся, що й інших читачів, цікавить те, скільки часу ти, Борисе Тимофійовичу, витратив на написання романів «Загида» та «Омана»? А також, як довго і де збирав історичні факти для творення книги «Михайло Яцковський у документах, віршах і листах»? Бо переконаний, що письменницька робота буває важкою і навіть виснажливою, коли автор бажає написати достовірний і хвилюючий твір.

— Перші рядки «Загида» написав у січні 2004 року, вийшов друком роман у 2016. Тобто працювалося над ним до засилки в друк, вважаю, 12 років. Звісно, в цьому проміжку були перерви — тижневі, а то й кількамісячні. Матеріал же для роману накопичувався усе дотодішнє життя. На «Оману» потратив два-три роки, писався роман, коли вже перейшов на пенсійні хліба, отож міг розпоряджатися своїм часом, як хотілося. Матеріал, що ліг в його основу, теж збирався десятками років.

Про Михайла Яцковського вперше я почув від відомого рівненського краєзнавця Григорія Дем'янчука. Згодом він надрукував матеріал про Яцковського в нашій районній газеті, планував приїхати в район і разом походити стежками й дорогами, які топтав колись наш талановитий земляк. Та не судилося, Григорій Семенович передчасно помер. І тоді я пішов тими стежками й дорогами самостійно, орієнтуючись на віхи, розставлені Дем'янчуком. Чимало документів, листів та оригінальних творів свого односельця віднайшов у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, в обласному архіві, краєзнавчому музеї, в пригоді став і Інтернет. До зібраного додав свій коментар, отак і сформувалася книга-нарис про людину, іменем якої й названо село.

— **А зараз традиційне запитання: хто є першим читачем і критиком твоїх щойно написаних творів?**

— Як правило, редактор книги, якщо річ ходить окремим виданням. Зокрема, перші збірки редагував мій однокурсник, згодом керівник редакційно-видавничого відділу тодішнього облполіграфвидаву Петро Цецик, редагували мої книги також рівнянин Степан Бабій і киянин Дмитро Головка, які й рекомендували мене у Спілку (третю рекомендацію дав Андрій Кондратюк). Моїми редакторами були також науковці Степан Шевчук та Ярослав Поліщук, письменники Петро Велесик, Євген Цимбалюк, Надія Ярмолюк, Володимир Шовкошитний, за що я їм щиро вдячний. Цілий ряд книг благословив у світ Євген Шморгун, з яким ще зі студентських літстудійних літ підтримую тис-

рив, позацензурні твори яких привозив брат літстудійця-однокурсника, що навчався у Львові. Зустрічалися з рівненськими школярами, виїздили в райони, виступали на обласному радіо, друкувалися в обласних газетах (якраз тоді з січня 1967 року окрім «Червоного прапора» стала виходити молодіжка «Зміна»). Усе те додавало бажання писати, й набувався творчий досвід.

– Як мені відомо, ти не поспішав оприлюднювати творіння своїх юних та молодих літ. Це була природна скромність чи невпевненість у своїх творчих можливостях? Я особисто вперше прочитав поезії молодого вчителя Голубненської школи Бориса Боровця на сторінках тодішньої районної газети «Ленінським шляхом» десь приблизно на початку сімдесятих років минулого століття. Вони мене приємно вразили своєю оригінальністю та довершеністю. Мені здається, що ти вже тоді був не традиційний поет-початківець, а досить вправний віршотворець.

– Вдячний, звичайно, за таке сприйняття написаного мною, хоч сам я критично ставлюся до нього. Я й справді був і залишився віршотворцем, а хотілося стати поетом... І коли самокритично оцінював написане, – надовго замовкав. Та ще й інституції, в яких випало працювати після нетривалого вчителювання та кореспондентом-організатором районного радіомовлення, а саме з такої тепер уже архаїчної посади, як пам'ятаєш, починав я свій шлях у журналістику, де спонукали до творчості.

До слова, така ось ілюстрація. На понеділковій нараді при «розборі польотів» керівник розповідає: «Іду вчора Березним, а наш працівник із жінкою попід ручку прогулюється...». І все те мовиться так осудливо, наче той працівник у свій законний вихідний зробив хто зна який переступ, прогулявшись вулицею містечка із законною дружиною. А що було б, якби я взяв і оприлюднив вірша хоча б з такими рядками:

Свого чекання ніжну шаль
Накину я тобі на плечі.
Забудьмо завтрашню печаль
У цей чудовий теплий вечір ...
Тому-то й писалося інколи, що хлібороб працює,
...Трудом уносячи роздолу піль
Свої комуністичні внески.

на газету, а там його вірші... ще... То було таке подивування, як сказав би незабутній Андрій Кондратюк, що запало в пам'ять на все життя. То ж не поет із книжки, а «живий», з яким бачишся чи не щодень.

На жаль, ті його поетичні спроби так і залишилися спробами, і сьогодні я не можу оцінити їх художню вартість, як, зрозуміло, не міг оцінити й тоді. Переїхавши вчителювати десь під Рівне, він пропав з мого поля зору як поет. Але, повторюся, враження від тодішніх його публікацій посялися в мені, щоб, очевидно, згодом прорости тим, чим вони проросли.

Був у мене і товариш-однокурсник Василь Романович, який непогано віршував, публікувався в нашій районці, але згодом теж «заглох». Шкода, що після школи він не потрапив у творче товариство однодумців, як це сталося зі мною.

Це, так би мовити, спогад про підсвідому спонуку до писання, а якщо визначитися з «кумирами», то, мені здається, що на моє віршування справили вплив Єсенін і Драч. Мої перші спроби писання віршів належать до того періоду, коли твори Єсеніна виходили із забуття-заборони й набули величезної популярності. Тоді ж стрімко й напористо увірвався у літературу й Драч зі своїм «Соняшником» та «Баладами буднів» (пригадуєш «Баладу про випрані штани», яка була на устах усіх, причетних до літератури, – шанувальників молодого поета і його хулителей?). Два, здавалося б, несумісних за тематикою і стилем письма поети. Перший – елегійно-занепадницький, як зневажливо характеризувала його офіційна критика, другий – рвуний, якому стало тісно в рамках як соціалістичного змісту, так і усталеної форми віршотворення. За що теж отримував «на горіхи» від тих же ортодоксальних критиків. Але в обох приваблювало мене оригінальне бачення світу і спосіб відтворення його в художніх образах.

Однак, як мовиться в народі, далеко куцо-му до зайця. Щоб читачеві нашої розмови стало зрозуміліше, хто тут «куций», а хто «заєць», вдамся в етимологію першого слова, адже сьогодні «куций» асоціюється із зайцем, і якщо буквально сприймати мовлене, то виходить якась нісенітниця: далеко зайцю до зайця. Насправді ж колись «куцим» називали мисливського собаку, який повіль-

інтерв'ю з відомими вітчизняними і зарубіжними письменниками, у яких вони зізнаються про те, що їх стимулює до активного творчого процесу. Одні перед тим, як сісти за письмовий стіл «заправляються» спиртним, вживають каву, чай, ще інші – постійно палять цигарки. Чи ти теж використовуєш якісь засоби для загострення і поживлення творчої думки?

– Щодо віршів, то вони народжуються незалежно від пори доби чи року. Для мене тут важливе осяяння якоюсь подією, чияюсь фразою, спостереженням за природою, оточуючими. З'являється рядок, довкола якого крутиться-вертиться думка, за ним ще один, за ним ще. Ходиш, спілкуєшся з кимось, сидиш на якійсь черговій нараді, а вони в'яжуться один до одного... Особливо продуктивно це відбувається, коли їдеш в автобусі на невелику відстань та ще й тобі повезло – поруч немає балакучого сусіда чи сусідки, а змінювані пейзажі за вікном, залежно від того, яскраві вони чи смутні, накладають на твоє думання відповідні настрої. А ті вже настрої породжують відповідні слова, образи, які найточніше, найнесподіваніше мають відтворити твоє внутрішнє світовідчуття і сприйняття довколишньої дійсності. Інколи рядки народжуються на одному подихові, інколи в тривалих болісних потугах... Може, їх, ті тривалі потуги, і мав на увазі згадуваний Валентин Мороз, говорячи про «каторжну долю поета»?.. Та ще долю тих, хто прагнув залишатися самими собою, не пливати услід за суспільно-політичною течією, визначеною генеральною лінією, і насправді таки ступив на каторжну стежку...

Але таких було небагато, сказано ж бо: «Багато покликаних, та мало обраних» (Мф. 22, 14). Це вже потім чи не кожен став похвалятися, що й він тримав дулю в кишені.

Ще складніше з прозою. Тут уже потрібні посидючість, усамітнення на декілька днів, а то й тижнів, щоб ніхто й ніщо не відволікало від того, про що пишеш, переселитися в суспільно-політичну й побутову атмосферу, в якій живуть твої герої, перебувати зображувани події разом з ними...

Щодо перерахованих тобою стимулів, то ніколи не слугували вони мені як збуджувачі творчої уяви.

ні творчі стосунки і якого вважаю своїм літературним наставником. Нетривалим було моє колегування з тернопільнянином Петром Сорокою, який хоч і не першим читав написане мною, але його професійна оцінка уже виданого багато для мене важила і важить. Земля йому пером!

Чимало моїх творів уперше з'явилося на сторінках районки, отож першими їх читачами стали передплатники газети. А перед тим – колеги-журналісти та технічні працівники редакції, котрі готували їх до друку. Вдячний їм, а також тобі, Павле Трохимовичу, і редакторці Надії Миколаївні за слушні зауваження і поради, висловлені після прочитання рукописів «Заглади» і «Омани».

– І насамкінець, хочу почути відверте зізнання письменника Бориса Боровця про те, що він відчуває, коли врешті завершує написання нового твору, і в ту мить, коли тримає в руках примірник своєї щойно виданої книги?

– Відчуваю повне спустошення і навіть якусь відразу до написаного. Скільки б разів не переріхував рукопис, стільки ж разів беруся щось правити. А ще ж він проходить через руки редактора, коректора... Однак, коли отримую щойно видану книгу, мені здається, що в ній і те не так, і те краще було б сказати-написати по-іншому... Прикро, але виправити щось уже неможливо. Отож, щоб не нервуватися, натрапивши на якусь недоречність, видану книгу не перечитую. Сподіваюся хіба на одне: розумний читач хоч і помітить ту недоречність, але сприйме її з розумінням. А ще бере острах: чи потрібна взагалі комусь моя писанина, чи не пошкодує читач, що потратив на неї свій дорогий час?

– Дякую тобі, Борисе Тимофійовичу, за таку щирі і цікаву розмову. Бажаю гарного здоров'я, нових творчих знахідок, цікавих сюжетів, прихильності читачів і ще багато років плідної літературної праці.

– І тобі того ж. А ще бажаю «Надслучанському віснику» гарного тиражу і гарних публікацій. В тому числі й літературних творів земляків, читаючи які у якомусь селі якийсь школяр чи школярочка й собі загоряються бажанням писати. І, може, згодом хтось із них виросте справжнім письменником, який стане окрасою української літератури.

Інтерв'ю взяв Павло РАЧОК.